

Kamil Michał Banach, Prokuratura Rejonowa w Nysie

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8466-6966>

Problematyka zawarcia, ustania i unieważnienia małżeństwa w prawie maltańskim i polskim – ujęcie prawnoporównawcze

Streszczenie: Zasadniczym założeniem niniejszego opracowania jest przede wszystkim dostarczenie podstawowych spostrzeżeń i wiadomości o kształcie maltańskiego prawa rodzinnego celem wypełnienia, choć w niewielkim stopniu, zaistniałej luki badawczej z powodu braku opracowań komparatystycznych w tym zakresie. W ślad za tym scharakteryzowane zostały wybrane maltańskie prawnorodzinne regulacje odnoszące się przede wszystkim do instytucji małżeństwa w formie cywilnej, a w szczególności – problematyki jego zawarcia, ustania i unieważnienia. Ponadto celem zarysowania maltańskich rozwiązań normatywnych przedstawione zostały również inne uregulowane przez prawo modele wspólnego pożycia par, które stanowią współcześnie interesującą alternatywę względem instytucji małżeństwa. Rozważania kończą wnioski wyprowadzone na podstawie analizy komparatystycznej regulacji małżeńskich prawa maltańskiego i polskiego celem zaprezentowania zasadniczych podobieństw i różnic między omawianymi porządkami prawnymi.

Słowa kluczowe: małżeństwo, rozwód, prawo rodzinne, komparatyka prawnicza, prawo maltańskie.

1. Wprowadzenie

W praktyce najczęściej Malta jest wszystkim powszechnie znana jedynie jako rozpromieniona słońcem wyspa na Morzu Śródziemnym i niezwykle atrakcyjna destynacja turystyczna, choć nie mniej ciekawa jest jej historia oraz tradycja

prawna¹. Tak naprawdę to niewielkie śródziemnomorskie państwo jest szczególne, chociażby dlatego, iż stanowi substrat syntezy różnych kultur prawnych i bogatej historii, które to odcisnęły swoje piętno na skutek wielu lat rządów kolonialnych². Dla zilustrowania powyższego można wskazać, iż Malta przez długi czas stanowiła kolonię brytyjską, a w rezultacie brytyjskie prawo *common law* zostawiło swój głęboki ślad w tamtejszym prawodawstwie i *de facto* aż do chwili obecnej znajduje to swoje namacalne odbicie nie tylko w doniosłych wpływach na system prawa maltańskiego, ale świadczy o tym również język czy dziedzictwo kulturowe³. Natomiast w ostatnich latach na skutek akcesji Malty do Unii Europejskiej (UE), która to notabene miała miejsce simultanicznie z przystąpieniem Polski w dniu 1 maja 2004 roku do UE, na wyspie obowiązuje dodatkowo prawo wspólnotowe, które koreluje z ustawodawstwem krajowym⁴. Niemniej jednak Kevin Aquilina postuluje, iż historyczna analiza prawodawstwa Malty prowadzi do wniosku, iż pomimo nieustannej ewolucji najbardziej dominującym elementem w prawie maltańskim było i wciąż pozostaje kontynentalne prawo europejskie⁵.

¹ B. Andò, S.P. Donlan, D.E. Zammit, „*A Happy Union?*” *Malta’s Legal Hybridity*, „Tulane European & Civil Law Forum” 2012, t. 27, s. 165.

² Dodatkowo w literaturze przedmiotu wskazuje się, iż na przestrzeni lat poszczególne systemy wchłaniały obce, co niejako sprawia, iż przenikają się one wzajemnie i ze sobą korelują, tworząc pewnego rodzaju hybrydy. Zob. U.M. Bonnici, *Introduction to comparative law*, Malta University Press, Msida 2004, s. 11; B. Andò, S.P. Donlan, D.E. Zammit, *op. cit.*, s. 166; I. Sammut, *Evidence in Civil Law – Malta*, s. 1, https://www.pf.um.si/site/assets/files/3223/evidence_in_civil_law_-_malta.pdf (dostęp: 24.06.2022 r.).

³ Warto podkreślić, iż zasadniczo maltańskie prawo prywatne zostało głęboko zakorzenione w bogatych tradycjach prawa rzymskiego, a więc czerpie ono z tradycji kontynentalnego prawa stanowionego. Zob. B. Andò, *The Mélange of Innovation and Tradition in Maltese Law: The Essence of the Maltese Mix?* „Potchefstroom Electronic Law Journal/Potchefstroomse Elektroniese Regsblad” 2012, t. 15, nr 3, s. 79–81; P.J. Galea, *A brief overview of Malta, a roman-civil law country, with common law adoption as rules of civil evidence*, „Digital Evidence and Electronic Signature Law Review” 2008, t. 5, s. 202.

⁴ I. Sammut, *Introduction – The Maltese Legal System and the EU [w:] The Implementation and Enforcement of European Union Law in Small Member States*, red. I. Sammut, J. Agranovska, Palgrave Macmillan, London 2021, s. 1–10.

⁵ Dla przykładu można wskazać, iż w okresie, gdy Malta była administrowana przez Rycerzy św. Jana, to tradycja prawa stanowionego odgrywała dominującą rolę, natomiast w okresie wpływów Wielkiej Brytanii to prawo zwyczajowe *common law* miało przewagę. Zob. K. Aquilina, *Rethinking Maltese Legal Hybridity: A Chimeric Illusion or a Healthy Grafted European Law Mix?* „Journal of Civil Law Studies” 2011, t. 4, nr 2, s. 261–262.

Zasadniczo na podstawie przeprowadzonej kwerendy polskiego piśmiennictwa bez większych trudności można dojść do dość zaskakującej konstatacji, iż dotychczas nie podjęto prób przeprowadzenia komparatystycznej analizy maltańskiego systemu prawa z dwoma dostrzegalnymi wyjątkami. Pierwszy z nich uzewnętrznia się na gruncie prawa podatkowego, co niejako ma związek z tym, iż Malta przez wiele lat uznawana była za tzw. raj podatkowy, a w ślad za tym zarówno przedstawiciele doktryny, jak i praktycy prawa chętnie zabierali głos we wspomnianej problematyce⁶. Ponadto stosunkowo niedawno ukażało się niezwykle ciekawe opracowanie komparatystyczne rezonujące wokół doniosłego zagadnienia, jakim jest prawo własności z perspektywy regulacji prawa maltańskiego i włoskiego⁷. Wobec powyższego fundamentalnym celem niniejszego opracowania jest przedstawienie maltańskich regulacji prawnych w przedmiocie zawarcia, ustania i unieważnienia małżeństwa oraz porównanie ich z rozwiązaniami polskiego porządku prawnego. Nietuzinkowość podjętej problematyki prowadzi do wysunięcia następujących problemów badawczych:

- 1) Jak prezentuje się ustawodawstwo maltańskie w przedmiocie zawarcia, ustania i unieważnienia małżeństwa w zestawieniu z prawem polskim?
- 2) Czy prawo maltańskie wyróżnia i reguluje oprócz małżeństwa także inne formy wspólnego pożycia par?

Na podstawie wskazanych wyżej problemów badawczych sformułowano następujące hipotezy badawcze:

- 1) Maltańskie prawo rodzinne cechuje się pewnego rodzaju swoistością i oryginalnością niektórych rozwiązań a jednocześnie posiada także wiele punktów stykowych w postaci podobieństw i analogii z zakresu problematyki małżeńskiej do prawa polskiego.

⁶ W konsekwencji zarówno polscy, jak i zagraniczni przedsiębiorcy, korzystając ze względnie liberalnych przepisów podatkowych tego wyspiarskiego państwa, w istocie wybierali Maltę jako rezydencję podatkową celem niezwykle atrakcyjnej optymalizacji podatkowej. Niemniej jednak na przełomie ostatnich dwóch lat sytuacja uległa zmianie. Zob. R. Mierwiński, *Malta przestanie być rajem podatkowym*, <https://mycompanypolska.pl/arttykul/malta-przestanie-byc-rajem-podatkowym/7713> (dostęp: 20.06.2022 r.); K. Bartman, *Unia dokreca śrubę „maltańskim piratom”. Koniec rajy podatkowego dla Polaków*, <https://www.money.pl/podatki/unia-dokreca-srube-maltanskim-piratom-koniec-raju-podatkowego-dla-polakow-6690185606609536a.html> (dostęp: 20.06.2022 r.).

⁷ Zob. A.G. Kamińska, *Własność w prawie włoskim i maltańskim. Aspekty konstytucyjne*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2020.

- 2) Ustawodawca maltański na przestrzeni ostatnich lat wykazuje się znaczną aktywnością w zakresie spraw prawnorodzinnych, co uzewężnia się chociażby poprzez liczne nowelizacje i wprowadzanie zupełnie nowych regulacji normatywnych.

Biorąc pod uwagę, iż niniejsze rozważania mają w głównej mierze charakter przeglądowo-porównawczy, co niejako związane jest ze specyfiką wybranego tematu, w pracy wykorzystane zostały następujące metody badawcze: analiza literatury, aktów prawnych i innych źródeł; synteza zgromadzonych informacji, metoda monograficzna i intuicyjna.

2. Pojęcie małżeństwa oraz alternatywne modele wspólnego pożycia par w prawie maltańskim i polskim

Zasadniczo nie powinno budzić jakichkolwiek wątpliwości stwierdzenie, iż związek małżeński stanowi notabene w każdej kulturze instytucję o niezwykle silnym oddziaływaniu i doniosłości społecznej⁸. Inaczej rzecz ujmując, małżeństwo to dotychczas najbardziej rozpowszechniony model wzajemnej koegzystencji i pożycia dwojga ludzi, a więc jest to pewnego rodzaju zjawisko społeczne, któremu przepisy prawa nadają jedynie ramy i obejmują ochroną celem kształtowania ładu społecznego⁹. W istocie tak naprawdę to normy prawne *de facto* przekształcają tę szczególną więź społeczną między dwoma osobami w stosunek prawny, dokonując jego instytucjonalizacji jako małżeństwa¹⁰. Niewątpliwie małżeństwo jako stosunek rodzinnoprawny prowadzi do założenia rodziny i precyzyjnie określa podstawowe prawa oraz obowiązki małżonków¹¹. Jak niezwykle trafnie zauważa Kazimierz Piasecki, sam model małżeństwa oraz elementy immanentnie z nim związane – jak chociażby

⁸ A. Nowicka, *Warunki zawarcia małżeństwa w formie wyznaniowej o skutkach cywilnych przewidzianych w prawie polskim*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie. Zeszyty Studenckie” 2009, nr 3, s. 198.

⁹ M. Andrzejewski, T. Smyczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, C.H. Beck, Warszawa 2020, s. 24.

¹⁰ M. Stasiak, *Zawarcie małżeństwa w formie cywilnej i konkordatowej*, „Studenckie Zeszyty Naukowe” 2003, nr 10, s. 60; J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 93.

¹¹ G. Jędrejek, *MERITUM Prawo rodzinne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017, s. 19–20; J.M. Łukasiewicz, R. Łukasiewicz, *Prawo rodzinne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2021, s. 23.

prawa i obowiązki małżonków, przesłanki, przeszkody czy sposób zawarcia małżeństwa oraz jego ustania – są niejednolite i skądinąd zależą m.in. od czynników kulturowych czy religijnych¹². Wobec tego w konsekwencji niezwykle trudno o wypracowanie jednolitej i uniwersalnej definicji małżeństwa, a to sprawia, że zasadniczo będzie się ona nieznacznie różniła w zależności od uwarunkowań społeczno-kulturowych poszczególnych państw.

Jednocześnie, mając na uwadze temat pracy, niniejsze rozważania ograniczone zostaną jedynie do prawodawstwa Malty i Polski. W ślad za tym w pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę, iż w polskim systemie prawa definicję małżeństwa można zrekonstruować, dokonując wnikliwej analizy przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego¹³, a także subsydiarnie treści ustawy Prawo o aktach stanu cywilnego¹⁴ oraz art. 18 Konstytucji RP¹⁵, które to akty stanowią fundament polskiego prawa rodzinnego¹⁶. W świetle przywołanych aktów prawnych można wskazać, iż małżeństwo stanowi „trwały, ale jednocześnie rozerwalny, legalny związek kobiety i mężczyzny, w którym oboje małżonkowie są równi, uregulowany przepisami obowiązującego prawa, powstały na podstawie zgodnych oświadczeń woli stron, w celu urzeczywistnienia określonych praw i obowiązków małżeńskich”¹⁷. Natomiast, podejmując się próby zdefiniowania małżeństwa w prawie maltańskim, można wskazać, iż na podstawie wnikliwej analizy treści tamtejszych regulacji normatywnych oznacza ono trwały, legalny i od niedawna rozerwalny związek dwóch równoprawnych osób bez względu na płeć, powstały w wyniku wyrażonej przez nie zgodnej woli wspólnego pożycia i posiadania określonych praw oraz obowiązków względem siebie¹⁸.

¹² K. Piasecki, *Prawo małżeńskie*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011, s. 11–13.

¹³ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1359), dalej jako: KRO.

¹⁴ Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 709).

¹⁵ „Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny [...] znajduje się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej”. Zob. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.), dalej jako: Konstytucja RP.

¹⁶ J.F. Strzebinczyk, *Prawo rodzinne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016, s. 23.

¹⁷ M. Andrzejewski, T. Smyczyński, *op. cit.*, s. 24; także J. Winiarz, J. Gajda, *Prawo rodzinne*, LexisNexis, Warszawa 2001, s. 37.

¹⁸ R. Farrugia, *International Marriage and Divorce Regulation and Recognition in Malta*, „Family Law Quarterly” 1995, t. 29, nr 3, s. 627–629.

Niemniej jednak na przestrzeni ostatniej dekady maltańskie prawo rodzinne przeszło dostrzegalną ewolucję na skutek przeprowadzenia wielu kluczowych reform. Wprowadzone przez maltańskiego ustawodawcę zmiany dotyczyły m.in. odejścia od zasady nierozzerwalności małżeństwa na skutek wprowadzenia instytucji rozwodu, jak również pochyłono się nad problematyką innych alternatywnych modeli wspólnego faktycznego pożycia par celem zapewnienia im chociażby minimalnego zakresu ochrony prawnej¹⁹. Mając na uwadze obszerność tematyki, warto jedynie w ramach ciekawostki pobieżnie zasygnalizować, iż na skutek ewolucji maltańskie prawo rodzinne reguluje i obejmuje ochroną prawną *de facto* aż 3 modele związków o charakterze rodzinnym, tj. małżeństwo, związek cywilny²⁰ oraz tzw. konkubinaty²¹, czyli

¹⁹ Jak może się wydawać, fundamentalnym motywem przeprowadzonych reform były zmiany w światopoglądzie Maltańczyków, co zauważalne jest aktualnie na całym Starym Kontynencie (np. w sąsiadującej z Maltą Republice Włoch), a który to trend objawia się niechęcią par wobec instytucji małżeństwa, które ustępuje coraz bardziej pola innym modelom wspólnego pożycia. Zob. R. Merciecia, *The New And Improved Cohabitation Act*, <https://abalegal.eu/the-new-and-improved-cohabitation-act/> (dostęp: 25.06.2022 r.); *Divorce and legal separation – Malta*, https://e-justice.europa.eu/content_divorce-45-mt-maximizeMS_EJN-en.do?member=1 (dostęp: 25.06.2022 r.); M. Kosek, *Ochrona małżeństwa i rodziny we włoskim prawie rozwodowym*, „Prawo w Działaniu. Sprawy Cywilne” 2021, nr 46, s. 169–170; *New Cohabitation Law in Malta*, <https://www.lexpractis.com/publications/new-cohabitation-law/> (dostęp: 25.06.2022).

²⁰ Na skutek uchwalenia przez Parlament ustawy z dnia 14 kwietnia 2014 r. o związkach cywilnych Malta zezwala na zawieranie związków cywilnych zarówno parom tej samej płci, jak i parom przeciwnej płci. Zasadniczo przyznaje ona związkom cywilnym takie same prawa i obowiązki jak wynikające z małżeństwa. Aktualnie, na skutek umożliwiania zawierania małżeństw przez osoby tej samej płci, instytucja związków cywilnych straciła swoje znaczenie. Zob. Chapter 530 Civil Unions Act, <https://legislation.mt/eli/cap/530/eng/pdf> (dostęp: 25.06.2022 r.); *Property consequences of registered partnerships*, E-Justice European, https://ejustice.europa.eu/36687/EN/property_consequences_of_registered_partnerships?MAL-TA&member=1 (dostęp: 25.06.2022 r.).

²¹ Ponadto w celu zagwarantowania przynajmniej minimalnej ochrony konkubentom na Malcie uregulowano również problematykę związków konkubenckich. Finalnym zwieńczeniem pracy w tym zakresie było uchwalenie przez maltański Parlament w dniu 21 kwietnia 2017 r. ustawy o konkubinacie, która wyróżniała aż 3 zasadniczo odmienne względem siebie modele konkubinatu, tj. konkubinaty faktyczny, konkubinaty umowny oraz konkubinaty zawarty w drodze jednostronnego oświadczenia woli. Niespełna trzy lata później, tj. 5 czerwca 2020 r., maltański ustawodawca zdecydował się dokonać gruntownej nowelizacji, a jedną z zasadniczych różnic względem poprzedniego stanu prawnego było wyodrębnienie w nowej ustawie tylko jednego, tj. umownego, modelu związku konkubenckiego sformalizowanego w drodze umowy stron i uwzględnionego w rejestrze publicznym. Należy wskazać, iż na podstawie treści

nieformalny związek faktyczny. Co ciekawe, współcześnie wszystkie wspomniane formy związków par są neutralne płciowo²². Niemniej jednak zarówno problematyka konkubinatu, jak i związków cywilnych na płaszczyźnie maltańskiego systemu prawa wymaga odrębnej i szczegółowej analizy, a w rezultacie pozostaje poza zakresem niniejszego opracowania. W ślad za tym dalsze rozważania będą skoncentrowane na wybranych regulacjach normatywnych odnoszących się *stricto* do instytucji małżeństwa.

Tytułem krótkiego wprowadzenia należy wskazać, iż instytucja małżeństwa została szczegółowo uregulowana przez maltańskiego ustawodawcę zasadniczo w dwóch aktach normatywnych. Pierwszym z podstawowych aktów prawnych kodyfikującym problematykę związków małżeńskich jest ustawa z 12 sierpnia 1975 r. o prawie małżeńskim, która zamieszczona została w rozdziale 255 Zbioru Praw Malty²³. Zawiera ona przede wszystkim regulacje materialnoprawne, które regulują m.in. przesłanki pozytywne i negatywne zawarcia małżeństwa, obligatoryjne formalności proceduralne, których nupturienti muszą dopełnić, oraz enumeratywnie wymienione okoliczności faktyczne, których wystąpienie może stanowić prawnie doniosłą podstawę do unieważnienia małżeństwa. Natomiast drugą z kluczowych ustaw dla podejmowanego zagadnienia jest maltański kodeks cywilny z 11 lutego 1870 r., a szczególnie istotna w kontekście problematyki małżeństwa jest księga pierwsza dotycząca spraw z zakresu prawa osobowego²⁴. We wspomnianej księdze unormowano przykładowo takie kwestie, jak prawa i obowiązki małżonków (art. 2–6A),

---

art. 2 ustawy o konkubinacie pojęcie „konkubent” oznacza osobę, która „stale i zwyczajowo mieszka z inną osobą w domu konkubenta, tworząc związek, i która zawarła z tą osobą publiczny akt konkubinatu, pod warunkiem jednak, że nie jest ona już prawnie związana z inną osobą”. Zob. Chapter 571 Cohabitation Act Repealed by Act XXVII of 2020, <https://legislation.mt/eli/cap/571/eng/pdf> (dostęp: 25.06.2022 r.); R. Merciecia, *op. cit.*; *Cohabitation Act Overview – Your rights and obligations*, <https://smmgroup.com.mt/publications/cohabitation-act-overview-your-rights-and-obligations/> (dostęp: 20.06.2022 r.); Chapter 614 Cohabitation Act, <https://legislation.mt/eli/cap/614/eng> (dostęp: 18.06.2022 r.); *Cohabitation Act*, <http://iurismalta.com/cohabitation-act/> (dostęp: 18.06.2022 r.).

²² *Marriage, Civil Union and Cohabitation – Legal Unions in Malta*, <https://family-law.com.mt/relationships/marriage-civil-unions-and-cohabitation> (dostęp: 25.06.2022 r.).

²³ Chapter 255 Marriage Act, <https://legislation.mt/eli/cap/255/eng> (dostęp: 20.06.2022 r.), dalej jako: MA.

²⁴ Chapter 16 Civil Code, <https://legislation.mt/eli/cap/16/eng/pdf> (dostęp: 28.06.2022 r.), dalej jako: KCM.

w tym również separację (art. 35–66) i rozwiązanie małżeństwa poprzez rozwód (art. 66A–66N), regulacje odnoszące się do sporządzania aktów stanu cywilnego – m.in. aktu małżeństwa (art. 293–295) czy chociażby spraw z zakresu stosunków między rodzicami i dziećmi, które to zakotwiczone w tytule czwartym przywołanej ustawy²⁵.

Ponadto ustawodawca maltański przewidział dwa dopuszczalne przez prawo sposoby zawarcia małżeństwa, tj. formę cywilną (świecką) oraz wyznaniową, do której oprócz przepisów ogólnych znajdują zastosowanie przepisy szczególne oraz *stricte* przepisy prawa kanonicznego, która pozostaje jednak poza zakresem niniejszych rozważań²⁶. W tym miejscu warto poczynić dość istotną uwagę, iż począwszy od września 2017 r., na skutek uchwalenia przez maltański Parlament ustawy z dnia 12 lipca 2017 r. o zmianach w ustawie o prawie małżeńskim i innych ustawach, Malta dołączyła do nielicznego grona państw, których prawodawstwo legalizuje i obejmuje ochroną prawną małżeństwa osób tej samej płci na równi z małżeństwami heteroseksualnymi²⁷.

3. Zawarcie małżeństwa w świetle prawa maltańskiego i polskiego – zagadnienia wybrane

W pierwszej kolejności należy zaakcentować, iż zasadniczo, mając na uwadze treść maltańskiej ustawy o prawie małżeńskim, notabene niemal analogicznie na wzór prawa polskiego, nupturienti muszą kumulatywnie spełnić wiele przesłanek. Generalnie rzecz biorąc, przesłanki te mają różnorodny charakter

²⁵ Jw.

²⁶ Art. 21–32A MA.

²⁷ Warto również podkreślić, iż w efekcie implementacji przełomowych zmian w prawie rodzinnym Malty tradycyjny zwrot „ogłaszam was mężem i żoną” został zastąpiony formułą „od teraz jesteście małżeństwem”, a ponadto pojęcia „matka” i „ojciec” zastąpione zostały neutralnymi pod względem płciowym określeniami „osoba rodząca” i „drugi rodzic”. Zob. Marriage act and other laws (amendment) act, (ACT No. XXIII of 2017), <https://legislation.mt/eli/act/2017/23/eng/pdf> (dostęp: 25.06.2022 r.); Commencement Notice of Minister for European Affairs and Equality, <https://legislation.mt/eli/ln/2017/212/eng/pdf> (dostęp: 25.06.2022 r.); V. Barresi, *Malta, sì al matrimonio anche alle coppie gay: voto storico nell'isola cattolica*, https://www.repubblica.it/esteri/2017/07/13/news/malta_dice_si_alle_nozze_gay_voto_storico_nell_isola_cattolica-170703948/; *Same Sex Marriages in Malta*, <https://family-law.com.mt/relationships/same-sex-marriages> (dostęp: 2.07.2022 r.).

prawny, a co za tym idzie – pociągają za sobą odmienne skutki prawne²⁸. W praktyce można sklasyfikować je, tworząc podział na 3 zasadnicze grupy. Pierwszy katalog to przesłanki bezwzględne, określane również w doktrynie jako warunkujące istnienie małżeństwa, bez spełnienia których małżeństwo uważane jest *de facto* za nieistniejące²⁹. Kolejna grupa to przeszkody małżeńskie lub też przesłanki wykluczające możliwość zawarcia małżeństwa, a których ziszczenie może stanowić podstawę do jego późniejszego unieważnienia i zawarcia³⁰. Ostatnie to przesłanki formalno-porządkowe, których celem jest przede wszystkim precyzyjna systematyzacja przebiegu procedury legalizowania związku dwojga osób³¹. W rezultacie, jak słusznie postuluje Katarzyna Bagan-Kurluta, wspomniane wymogi można zbiorczo określić pojęciem tzw. możliwości zawarcia małżeństwa, którą interpretować należy jako wszelkiego rodzaju warunki, od spełnienia których prawo rodzinne uzależnia zawarcie małżeństwa *lege artis* lub też je wyklucza³².

Zasadniczo na gruncie maltańskiego prawa rodzinnego przesłanki konieczne do zawarcia małżeństwa są podobnie dookreślone względem regulacji przewidzianej w prawie krajowym. Tak naprawdę zostały one zakotwiczone przez maltańskiego ustawodawcę *stricte* w art. 15 ust. 2 MA, którego treść stanowi, iż „podczas ceremonii urzędnik, przed którym zawierany jest związek małżeński, zapyta każdą z osób, które zamierzają zawrzeć związek małżeński, czy weźmie tę drugą osobę za małżonka, a po złożeniu przez każdą z tych osób oświadczenia, że to uczyni bez żadnego warunku lub zastrzeżenia, rejestrator lub inny urzędnik ogłosi, że osoby te są małżonkami”³³. Mając na uwadze powyższe, należy wnioskować, iż przesłanką warunkującą istnienie małżeństwa w świetle prawa maltańskiego jest zgodne, jednoczesne i bezwarunkowe

²⁸ J.M. Łukasiewicz, Z. Orłowska, *Formalno-prawne obowiązki nupturienta wynikające z treści art. 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego* [w:] *Jak przygotować do małżeństwa?* red. J. Krzywkowska, R. Sztymiler, Katedra Prawa Kanonicznego i Wyznaniowego UWM, Olsztyn 2013, s. 269.

²⁹ M. Andrzejewski, T. Smyczyński, *op. cit.*, s. 28–30.

³⁰ P. Mazurkiewicz, *Przesłanki zawarcia małżeństwa w prawie polskim i francuskim: analiza semantyczno-składniowa*, „Comparative Legilinguistics” 2015, nr 21, s. 65–66.

³¹ J.M. Łukasiewicz, Z. Orłowska, *op. cit.*, s. 269.

³² K. Bagan-Kurluta, *Zawieranie małżeństw przez cudzoziemców. Uwagi na temat zmiany ustawy o aktach stanu cywilnego*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały” 2015, nr 1, s. 32.

³³ Dookreślenia wymaga, iż rejestrator oznacza sekretarza stanu cywilnego lub innego urzędnika publicznego, burmistrza rady lokalnej albo upoważnionego kapitana statku pasażerskiego. Zob. art. 2 ust. 1 MA.

złożenie oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński przez nupturientów, a ponadto wymagany jest udział czynnika oficjalnego w postaci działającego w granicach swoich kompetencji urzędnika publicznego. Natomiast na gruncie prawa polskiego przesłanki konieczne zawarcia związku małżeńskiego zostały zakotwiczone wprost w treści art. 1 § 1 KRO statuującego, iż „małżeństwo zostaje zawarte, gdy mężczyzna i kobieta jednocześnie obecni złożą przed kierownikiem USC oświadczenia, że wstępują ze sobą w związek małżeński”³⁴.

Co ciekawe, zarówno w prawie maltańskim, jak i polskim przesłanka jednoczesności złożenia oświadczeń ma charakter względny, gdyż ustawodawca każdego z państw przewiduje wyjątek w postaci możliwości zawarcia małżeństwa przez pełnomocnika. W systemie maltańskim została ona zagwarantowana poprzez treść art. 14 ust. 1 MA, zgodnie z którym „małżeństwo może być zawarte przez pełnomocnika za pisemnym zezwoleniem rejestratora, jeżeli jedna z osób mających zawrzeć małżeństwo nie przebywa na Malcie i w opinii rejestratora istnieją ważne powody, aby zezwolić na zawarcie małżeństwa przez pełnomocnika”³⁵. Niemniej jednak pełnomocnictwo musi być ważne i zawierać wyraźne wskazanie osób, które chcą zawrzeć związek małżeński, a ponadto musi być opatrzone datą i podpisane przez osobę sporządzającą je w obecności 2 świadków i przez nich kontrasygnowane oraz przez osobę uprawnioną do uwierzytelniania podpisów na podstawie prawa kraju, w którym pełnomocnictwo zostało podpisane. Warto także podkreślić, iż ważność pełnomocnictwa jest ograniczona w czasie, bowiem traci ono moc prawną po upływie 90 dni od jego podpisania³⁶. Natomiast w prawie polskim możliwość zawarcia małżeństwa przez pełnomocnika przewidziana została w dyspozycji art. 6 § 1 KRO, który stanowi, iż „z ważnych powodów sąd może zezwolić, żeby oświadczenie o wstąpieniu w związek małżeński [...] zostało złożone przez pełnomocnika”³⁷. Dodatkowo polski ustawodawca równocześnie zastrzegł, iż dla wywołania postulowanych skutków prawnych pełnomocnictwo powinno być udzielone

³⁴ Art. 1 § 1 KRO (Dz. U. z 2020 r., poz. 1359).

³⁵ Art. 14 ust. 1 MA.

³⁶ Dodatkowo poprzez sformułowanie zamieszczone w art. 14 ust. 4 MA przewiduje się zastrzeżenie, iż w przypadku małżeństwa zawartego przez pełnomocnika na podstawie pełnomocnictwa podpisanego wcześniej niż 90 dni przed zawarciem małżeństwa lub odwołanego przed zawarciem małżeństwa bez wiedzy drugiej strony, małżeństwo nie może zostać unieważnione i uznaje się je za ważne, jeśli wspólne zamieszkiwanie trwało co najmniej jeden miesiąc po zawarciu małżeństwa.

³⁷ Art. 6 § 1 KRO (Dz. U. z 2020 r., poz. 1359).

na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym i wymieniać *explicite* osobę, z którą małżeństwo ma być zawarte³⁸.

Dokonując porównania obu systemów prawnych w przedmiotowym zakresie, należy stwierdzić, iż omawiane przesłanki konieczne zostały uregulowane analogicznie – z jednym zasadniczym wyjątkiem. Mianowicie polskie prawo rodzinne dla skuteczności małżeństwa wymaga dodatkowej przesłanki, jaką jest odmiennosc płci nupturientów, której to notabene nie przewiduje już od kilku lat prawo maltańskie, bowiem instytucja małżeństwa, jak zostało wspomniane, jest tam neutralna płciowo.

Przechodząc do kolejnej grupy przesłanek, a więc proceduralno-formalnych, należy w pierwszej kolejności wskazać, iż ustawodawca maltański – co ciekawe – przewidział za sprawą treści art. 7 prawa małżeńskiego, iż zawarcie małżeństwa musi być poprzedzone ogłoszeniem tzw. zapowiedzi małżeńskich, w których uwzględnione są podstawowe dane personalne przyszłych nowożeńców. Zapowiedzi muszą być ogłaszane publicznie w urzędzie stanu cywilnego i innych miejscach zwyczajowo przyjętych co najmniej przez 8 kolejnych dni, wyłączając soboty, niedziele i inne dni wolne od pracy³⁹. Wniosek o publikację zapowiedzi muszą złożyć nupturienti co do zasady z zachowaniem 6-tygodniowego okresu poprzedzającego dzień zaślubin. Co niezwykle istotne, małżeństwo zawarte przed 6. tygodniem od wywieszenia zapowiedzi lub po upływie 3 miesięcy od ich ogłoszenia może być unieważnione. W wyjątkowych okolicznościach terminy wywieszenia zapowiedzi mogą zostać skrócone albo można odstąpić od zapowiedzi w przypadku bezpośredniego niebezpieczeństwa śmierci jednego z nupturientów⁴⁰. Ponadto prawo maltańskie przewiduje wymóg złożenia przez nupturientów przed urzędnikiem państwowym oświadczenia pod przysięgą stwierdzającego, że według ich najlepszej wiedzy i przekonania nie ma przeszkód prawnych do zawarcia małżeństwa ani nie są im znane inne przyczyny zakazujące zawarcia małżeństwa, a które to nupturienti muszą dodatkowo podpisać. Nadto w treści dyspozycji art. 13 w związku z art. 15 ust. 1 MA dookreślono, iż dodatkowo funkcjonuje wymóg obecności co najmniej 2 pełnoletnich świadków, który to wymóg funkcjonuje analogicznie w polskim porządku prawnym za sprawą treści art. 7 § 1 KRO. Wymaga wskazania, iż ślub cywilny na Malcie może odbyć się w urzędzie stanu

³⁸ M. Andrzejewski, T. Smyczyński, *op. cit.*, s. 30.

³⁹ Art. 7 MA.

⁴⁰ Jw.

cywilnego, na statku pod maltańską banderą, w innym miejscu otwartym dla publiczności, jak również z uwagi na niemożność stawiennictwa któregoś z nupturientów w przywołanych miejscach – wyjątkowo może się on odbyć także w miejscu, które urzędnik uzna za właściwe (np. lokal mieszkalny)⁴¹. Dodatkowo maltański ustawodawca przyznał nupturientom dość dużą swobodę w zakresie przebiegu ceremonii zaślubin, bowiem zgodnie z treścią art. 15 ust. 4 prawa małżeńskiego mogą oni wskazać formę wypowiedzi, która będzie użyta podczas ceremonii, w tym wszelkie czytania, pieśni lub muzykę, z tym jednak zastrzeżeniem, iż osoby mające zawrzeć małżeństwo muszą złożyć taki wniosek nie później niż na 7 dni przed datą ceremonii⁴². Niezwłocznie po zawarciu małżeństwa sporządzany jest akt małżeństwa, zgodnie z wymogami wynikającymi z art. 293 i 294 kodeksu cywilnego, który następnie jest dostarczany do właściwego urzędu stanu cywilnego celem jego rejestracji. Od tego momentu małżeństwo wywołuje skutki prawne⁴³.

Ostatnia grupa przesłanek to tzw. zakazy lub przeszkody małżeńskie – w zależności od używanej nomenklatury, których zasadniczą rolą jest ograniczenie swobody stron w zakresie wstąpienia w związek małżeński ze względu na ziszczenie się wymienionych w ustawie okoliczności dotyczących jednego lub obojga nupturientów. Jak wskazują przykładowo Marek Andrzejewski oraz Tadeusz Smyczyński, co do zasady mają one chronić system prawny przed zawieraniem małżeństw, które z określonych przyczyn (np. społeczno-obyczajowych lub eugenicznych) uważa się powszechnie za niedopuszczalne⁴⁴. W rezultacie wskazuje się, iż wystąpienie jakiegokolwiek z przesłanek wykluczających *de facto* uniemożliwia zawarcie małżeństwa, a gdy ujawnią się one dopiero następnie, tj. po zawarciu związku małżeńskiego, mogą stanowić doniosłą podstawę jego unieważnienia, co wymaga określonego działania stron i nie następuje *ex officio*⁴⁵. Zasadniczo w ujęciu komparatystycznym trudno jest zakładać funkcjonowanie uniwersalnego katalogu przesłanek, bowiem ogólnie rzecz ujmując, systemy prawne poszczególnych państw przyjmują rozmaite rozwiązania w tym zakresie, niemniej niektóre z nich mają charakter powtarzalny⁴⁶.

⁴¹ Art. 16 MA.

⁴² Art. 15 ust. 4 MA.

⁴³ Art. 12 ust. 2 w zw. z art. 15 ust. 3 MA.

⁴⁴ M. Andrzejewski, T. Smyczyński, *op. cit.*, s. 41.

⁴⁵ J.M. Łukasiewicz, Z. Orłowska, *op. cit.*, s. 270.

⁴⁶ K. Bagan-Kurluta, *op. cit.*, s. 32.

Zgodnie z powyższym należy wskazać, iż ustawodawca maltański w przepisach ustawy o prawie małżeńskim wyodrębnił niżej wskazane przeszkody zawarcia lub też przyczyny unieważnienia małżeństwa, w zależności od momentu ich ujawnienia. Jednocześnie jako konieczne jawi się wskazanie, iż ustawodawca maltański zastrzegł poprzez treść art. 11 ust. 3 MA, że w przypadku następczego uzewnętrznienia się przeszkód zawarte małżeństwo może zostać unieważnione, jeśli żądanie unieważnienia zostanie zgłoszone przez jedną ze stron w ciągu dwóch lat od zawarcia małżeństwa.

Przeszkodami wykluczającymi są zatem:

- 1) Przeszkoda wieku – co do zasady bezwzględny warunkiem wstąpienia w związek małżeński jest osiągnięcie pełnoletności, niemniej jednak ukończenie 16. roku życia, niezależnie od płci, warunkuje możliwość zawarcia małżeństwa za zgodą przedstawiciela ustawowego lub kuratora albo w przypadku braku takiej zgody za zezwoleniem właściwego sądu opiekuńczego i tylko z ważnych powodów⁴⁷.
- 2) Niedoleństwo umysłowe/niedorozwój umysłowy – wystąpienie tej przeszkody u jednego lub obojga nupturientów, bez względu na fakt ewentualnego działania w sposób zamierzony i z dostatecznym rozważaniem, stanowi przeszkodę małżeńską; jednocześnie może być następczą przyczyną unieważnienia małżeństwa⁴⁸.
- 3) Pokrewieństwo, powinowactwo, przysposobienie – zakaz zawierania małżeństw odnosi się do osób połączonych więzami krwi w linii prostej, rodzeństwa, osób spowinowaconych w linii prostej, jak również ma zastosowanie do przysposabiającego i przysposobionego, a także jego zstępnych oraz małżonka. Jednocześnie sąd z ważnych powodów może zezwolić na zawarcie małżeństwa między powinowatymi oraz między osobami połączonymi stosunkiem przysposobienia⁴⁹.
- 4) Bigamia – funkcjonuje zakaz zawierania małżeństw, gdy jeden z nupturientów pozostaje w związku małżeńskim lub też zarejestrowanym związku konkubenckim⁵⁰.

Dokonując zestawienia maltańskich uregulowań z prawem krajowym, można dojść do wniosku, iż przesłanki wykluczające zawarte w obu porządkach

⁴⁷ Art. 3 MA.

⁴⁸ Art. 4 MA.

⁴⁹ Art. 5 MA.

⁵⁰ Jw.

prawnych zostały w gruncie rzeczy sformułowane niemal podobnie. W Polsce zalicza się do nich, na podstawie treści art. 10–15 KRO, następujące okoliczności: przeszkodę wieku, choroby psychicznej, powinowactwa, ubezwłasnowolnienia całkowitego, pokrewieństwa, bigamii oraz przysposobienia⁵¹. Niemniej jednak zestawienie przepisów prawa maltańskiego i polskiego unaocznia również pewne rozbieżności. Po pierwsze, należy wskazać, iż w porównaniu z prawem maltański polski ustawodawca zdecydował się poprzez treść art. 10 KRO zezwolić na zawarcie małżeństwa przez osobę niepełnoletnią jedynie 16-letniej kobiecie – z ważnych powodów, za uprzednią zgodą sądu opiekuńczego, natomiast na Malcie nie dokonano rozróżnienia ze względu na płeć⁵². Ponadto w polskim prawie przeszkoda w postaci choroby psychicznej i niedorozwoju umysłowego ma charakter względny, co wynika jednoznacznie z dyspozycji art. 12 KRO. Oznacza to, iż sąd *ad casum* ocenia, czy choroba lub niedorozwój umysłowy zagraża małżeństwu lub zdrowiu przyszłego potomstwa i w przypadku uzyskania odpowiedzi negatywnej może wyjątkowo zezwolić na wstąpienie osoby chorej czy upośledzonej umysłowo w związek małżeński. Natomiast przeszkoda bigamii została uregulowana w szerszym zakresie w prawie maltańskim, bowiem przewiduje ono zakaz zawierania małżeństwa zarówno przez osoby pozostające w związku małżeńskim, jak również w zarejestrowanym konkubinacie⁵³. Po wtóre, przesłanka negatywna w postaci pokrewieństwa, powinowactwa i przysposobienia w obu systemach prawnych została uregulowana niemal analogicznie, z tym jednak zastrzeżeniem, iż prawo maltańskie, co ciekawe, za uprzednią zgodą sądową umożliwia zawarcie małżeństwa między przysposobionym a przysposabiającym. Natomiast polski ustawodawca w art. 15 § 3 KRO poprzestaje jedynie na wskazaniu, iż nie można unieważnić małżeństwa między przysposabiającym a przysposobionym, jeśli stosunek przysposobienia ustał, zanim wystąpiono o jego unieważnienie⁵⁴.

⁵¹ Art. 10–15 KRO (Dz. U. z 2020 r., poz. 1359); M. Goettel, *Okoliczności wyłączające zawarcie małżeństwa (przeszkody małżeńskie) w polskim prawie rodzinnym – ujęcie materialnoprawne* [w:] *Zawieranie małżeństwa w różnych systemach prawnych, religiach i kulturach*, red. R. Szytchmiller, Wydawnictwo UWM, Olsztyn 2009, s. 11.

⁵² Art. 10 § 1 KRO (Dz. U. z 2020 r., poz. 1359).

⁵³ Niemniej jednak jest to kwestia zrozumiała, mając na uwadze fakt, iż polski system prawny nie reguluje w żaden sposób instytucji konkubinatu.

⁵⁴ Art. 15 § 3 KRO (Dz. U. z 2020 r., poz. 1359).

4. Unieważnienie i ustanie małżeństwa w prawie maltańskim oraz polskim – zarys regulacji

Istotnie oprócz rozważań w przedmiocie problematyki zawarcia małżeństwa warto podjąć się również analizy prawa maltańskiego w zakresie unieważnienia i ustania małżeństwa. Jak słusznie wskazuje się w doktrynie prawa rodzinnego, zasada trwałości małżeństwa nie oznacza *ex lege* jego nierozzerwalności, dlatego zarówno prawo polskie, jak i ustawodawstwo maltańskie wspólnie przewidują prawną możliwość rozwiązania małżeństwa przez rozwód lub też jego unieważnienie⁵⁵. W pierwszej kolejności jako konieczne jawi się poczynić zastrzeżenie, iż niezależnie od przesłanek koniecznych do zawarcia małżeństwa prawo większości państw zakazuje zawierania związków małżeńskich w pewnych okolicznościach, których wystąpienie może stanowić przyczynę ich unieważnienia⁵⁶. W rezultacie małżeństwo może zostać unieważnione nie tylko w przypadku zaistnienia tzw. przeszkód małżeńskich, ale także z innych wymienionych enumeratywnie przez maltańskiego ustawodawcę przyczyn, które muszą jednak występować już w momencie zawierania związku małżeńskiego. W ślad za tym dodatkowymi przesłankami unieważnienia małżeństwa niezależnymi od przeszkód małżeńskich w prawie maltańskim są:

- 1) Naruszenie okresu wyczekiwania w związku z ogłoszeniem zapowiedzi małżeńskich⁵⁷.
- 2) Wygaśnięcie pełnomocnictwa do zawarcia małżeństwa lub jego odwołanie przed ślubem, jednak pod warunkiem, że małżonkowie nie zamieszkiwali ze sobą dłużej niż miesiąc po ślubie⁵⁸.
- 3) Wady oświadczeń woli⁵⁹:
  - jeśli zgoda którejkolwiek ze stron została wymuszona przemocą fizyczną lub moralną albo strachem;

⁵⁵ K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Rozwód. Materialnoprawne podstawy rozvodu oraz postępowanie odrębne w sprawie o rozwód. Komentarz praktyczny wraz z wzorami pism procesowych*, C.H. Beck, Warszawa 2020, s. 4.

⁵⁶ K. Frowal-Dolata, *Przyczyny unieważnienia małżeństwa w polskim prawie rodzinnym oraz w wybranych państwach UE*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego” 2013, t. 11, s. 111.

⁵⁷ Art. 9 MA.

⁵⁸ Art. 14 MA.

⁵⁹ Art. 19 MA.

- jeśli zgoda którejkolwiek ze stron została uzyskana przez błąd co do tożsamości drugiej strony;
- jeśli zgoda którejkolwiek ze stron została wymuszona przez oszustwo co do pewnych cech drugiej strony, które ze swej natury mogłyby poważnie zakłócić życie małżeńskie;
- jeżeli zgoda jednej ze stron jest obciążona poważnym błędem w ocenie pożycia małżeńskiego lub jego istotnych praw i obowiązków albo poważną anomalią psychologiczną, która uniemożliwia tej stronie wypełnianie istotnych obowiązków wynikających z małżeństwa;
- jeżeli jedna ze stron jest impotentem bez względu na to, czy impotencja ta jest bezwzględna czy względna, ale tylko wówczas, gdy impotencja ta powstała przed zawarciem małżeństwa;
- jeżeli zgoda jednej ze stron jest nieważna z powodu pozytywnego wyłączenia samego małżeństwa lub jednego istotnego elementu bądź kilku istotnych elementów życia małżeńskiego, lub prawa do aktu małżeńskiego;
- jeżeli którakolwiek ze stron uzależnia swoją zgodę od ziszczenia się warunku przyszłego;
- jeżeli którakolwiek ze stron, nawet nie pozbawiona zdolności do czynności prawnych lub pełni władz umysłowych, w chwili zawierania małżeństwa z powodu przemijającej przyczyny nie miała wystarczającej świadomości lub woli, aby wyrazić zgodę na wstąpienie w związek małżeński.

4) Odmówienie współżycia małżeńskiego przez jednego z małżonków⁶⁰.

Należy zaznaczyć, iż unieważnienie małżeństwa w przypadku ziszczenia się przesłanek wymienionych w pkt 1–3 zgodnie z dyspozycją art. 11 ust. 3 MA może nastąpić tylko w ciągu 2 lat od zawarcia małżeństwa. Natomiast w stosunku do przesłanki w postaci odmówienia współżycia przez jednego z małżonków ustawodawca maltański poprzez zastrzeżenie zamieszczone w art. 19A ust. 3 MA wskazał, iż przedmiotowe powództwo nie może być wniesione wcześniej niż przed upływem 3 miesięcy od daty zawarcia małżeństwa.

Polski porządek prawny również przewiduje instytucję unieważnienia małżeństwa i może ono nastąpić tylko z enumeratywnie wymienionych przez ustawodawcę przyczyn, do których zalicza się – podobnie jak ma to miejsce w prawie maltańskim – wszystkie przeszkody małżeńskie, a ponadto wady

⁶⁰ Art. 19A MA.

w zakresie złożonego oświadczenia woli o wstąpieniu w związek małżeński, które mogą zająć przykładowo na skutek braku świadomości wyrażenia woli, błędu co do tożsamości drugiej strony lub też groźby bezprawnej⁶¹. Ostatnią z przyczyn unieważnienia małżeństwa w prawie polskim stanowić mogą wady związane z pełnomocnictwem do zawarcia małżeństwa przez pełnomocnika⁶². W konsekwencji słusznie zauważa Klaudia Frowal-Dolata, iż przesłanki unieważnienia małżeństwa z punktu widzenia prawa można scharakteryzować, generalnie rzecz ujmując, jako brak pewnych kwalifikacji osobowych dotyczących osoby lub stosunku między określonymi osobami, przy czym jednocześnie rozstrzygające znaczenie dla oceny ważności małżeństwa ma jedynie stan z chwili jego zawarcia⁶³.

W kontekście kolejnego zagadnienia, jakim jest ustanie małżeństwa przez rozwód, niezwykle ciekawy i wart podkreślenia jest fakt, iż do 2011 r. Malta pozostawała jedynym państwem członkowskim Unii Europejskiej i jednym z dwóch na całym świecie bez regulacji wewnętrznych w zakresie prawa rozwodowego. Dopiero na skutek przeprowadzenia w dniu 28 maja 2011 r. ogólnokrajowego referendum nastąpił kluczowy przełom w maltańskiej polityce, bowiem Maltańczycy opowiedzieli się wynikiem 53,2% głosów za wprowadzeniem instytucji rozwodu do prawa krajowego⁶⁴. Wynik ten zainicjował wdronienie intensywnych prac nad kodyfikacją przepisów rozwodowych, które maltański Parlament promulgował w formie ustawy już 25 lipca 2011 r. – i które to następnie z dniem 1 października 2011 r. weszły w życie⁶⁵. Należy też wskazać,

⁶¹ K. Frowal-Dolata, *op. cit.*, s. 123.

⁶² Art. 16 KRO (Dz. U. z 2020 r., poz. 1359).

⁶³ K. Frowal-Dolata, *op. cit.*, s. 123.

⁶⁴ Wynikało to przede wszystkim z faktu, iż koncepcja rozwodu była uważana za całkowicie sprzeczną z maltańskim porządkiem publicznym. Niemniej jednak zagraniczne wyroki rozwodowe i unieważnienia małżeństw były uznawane oraz wykonywane na Malcie. Zob. R. Pace, *Growing Secularisation in a Catholic Society: The Divorce Referendum of 28 May 2011 in Malta*, „South European Society and Politics” 2012, t. 17, nr 4, s. 573; M. Mifsud, *Divorce in Malta*, <https://expatriatelaw.com/where-to-divorce/divorce-where-you-live/expat-divorce-in-malta/> (dostęp: 29.06.2022 r.).

⁶⁵ K. Sansone, *The watershed moment when Malta voted to introduce divorce*, 2018, https://www.maltatoday.com.mt/news/national/87148/the_watershed_moment_when_malta_voted_to_introduce_divorce#Yrws60bP25d (dostęp: 29.06.2022 r.); D. Scharrock, *Malta votes yes to legalising divorce*, 2011, <https://www.theguardian.com/world/2011/may/29/malta-votes-yes-legalising-divorce> (dostęp: 29.06.2022 r.).

iz instytucję rozwodu precyzyjnie regulują art. 66A–66N maltańskiego KC⁶⁶. Co ciekawe, choć problematyka rozwodu na Malcie jest stosunkowo nowa, doczekała się już kilku istotnych zmian⁶⁷. Dla zobrazowania powyższego warto odnotować, iż przepisy maltańskiego KC, w brzmieniu poprzedzającym nowelizację z 2021 roku, zakładały, iż małżonkowie mogli wystąpić o rozwód tylko wówczas, gdy możliwe było wykazanie, że nie mieszkają razem przez okres co najmniej 4 lat w okresie 5 lat bezpośrednio poprzedzających złożenie pozwu lub pozostawali w separacji przez okres co najmniej 4 lat przed dniem wniesienia pozwu o rozwód⁶⁸. Natomiast zgodnie z obecnym brzmieniem maltańskich przepisów, aby rozwód mógł być udzielony, muszą zostać spełnione przesłanki wprost wymienione w art. 66B maltańskiego KC⁶⁹, tj.:

- 1) jeżeli wniosek jest składany wspólnie przez oboje małżonków, to musi być spełniony warunek, iż w dniu wszczęcia postępowania rozwodowego małżonkowie faktycznie zamieszkują osobno przez okres co najmniej 6 miesięcy w ciągu jednego roku bezpośrednio poprzedzającego dzień wniesienia pozwu albo
- 2) jeżeli tylko jedno z małżonków złożyło pozew rozwodowy, to musi być spełniony wymóg, iż w dniu wszczęcia postępowania małżonkowie zamieszkują oddzielnie przez okres co najmniej jednego roku w ciągu 2 lat bezpośrednio poprzedzających dzień wniesienia pozwu, albo
- 3) jeżeli w dniu wszczęcia postępowania rozwodowego między małżonkami istnieje separacja na mocy umowy lub orzeczenia sądowego, to wówczas nie jest wymagany żaden okres wyczekiwania i można złożyć pozew o rozwód w każdym momencie.

Wymienione wyżej przesłanki rozwodowe mają charakter alternatywny, bowiem w zależności od konkretnego stanu faktycznego wystarczy spełnić tylko jedną z nich. Natomiast oprócz przesłanek o charakterze alternatywnym maltański ustawodawca wskazał dwie dodatkowe przesłanki o charakterze

⁶⁶ Art. 66A–66N KC.

⁶⁷ Act XXV of 2021 – Civil Code and Act XIV of 2011 (Amendment) Act, <https://legislation.mt/eli/act/2021/25/eng> (dostęp: 29.06.2022 r.).

⁶⁸ M. Cimino, *Recent Amendments with regards to divorce laws in Malta*, 2021, <https://novo.legal/recent-amendments-with-regards-to-divorce-laws-in-malta/> (dostęp: 28.06.2022 r.).

⁶⁹ Art. 66B KC; *Obtaining a Divorce in Malta – Recent Amendments*, 2021, <https://smmgroup.com.mt/publications/divorce-in-malta/> (dostęp: 29.06.2022 r.); A.M. Bisazza, *Family Laws and Regulations Malta 2022*, <https://iclg.com/practice-areas/family-laws-and-regulations/malta> (dostęp: 29.06.2022 r.).

bezwzględny, które należy spełnić kumulatywnie wraz z jedną ze wskazanych przesłanek alternatywnych. Przesłankami bezwzględnymi⁷⁰ są:

- 1) brak racjonalnych i uzasadnionych perspektyw pojednania małżonków oraz
- 2) otrzymywanie przez małżonka i jego dzieci świadczeń alimentacyjnych od strony zobowiązanej do płacenia takich alimentów, jeżeli takie alimenty są należne, przy czym były współmałżonek uprawniony może w każdej chwili zrzec się takich świadczeń.

Natomiast przyczyn rozkładu wspólnego pożycia, a tym samym motywów uzyskania rozwodu, może być wiele i przykładowo można wskazać chociażby takie okoliczności, jak cudzołóstwo, akty przemocy domowej lub inne ekscesy, okrucieństwa i groźby wyrządzone przez jednego ze współmałżonków⁷¹. Wypada również wskazać, iż w sytuacji gdy tylko jeden z małżonków występuje z pozwem o rozwód, zgodnie z treścią art. 66D maltańskiego KC, nie jest konieczne przypisywanie jednej ze stron winy rozpadu pożycia małżeńskiego. W rezultacie orzeczenia rozwodu każdy z byłych małżonków będzie mógł ponownie wstąpić w związek małżeński – z tym jednak zastrzeżeniem, iż wówczas, gdy otrzymuje on świadczenia alimentacyjne, a następnie ponownie weźmie ślub, to jednocześnie traci on prawo do pobierania alimentów od byłego małżonka⁷².

Celem zestawienia przywołanych regulacji prawa maltańskiego z prawem polskim jedynie pokrótce warto wskazać, iż przesłanki rozwodu w polskim ustawodawstwie zostały zakotwiczone wprost w dyspozycji art. 56 KRO, który notabene przewiduje możliwość orzeczenia przez sąd rozwodu, wówczas gdy spełnione zostaną łącznie dwie przesłanki pozytywne oraz nie ziszcila się żadna z trzech przeszkód rozwodowych⁷³. W ślad za tym należy wskazać, iż na podstawie przywołanego przepisu przesłankami pozytywnymi uzyskania rozwodu są zupełny i trwały rozkład pożycia małżeńskiego, które to muszą zaistnieć łącznie. Jak wskazuje Michał Krawczyk, zupełność rozkładu wspólnego pożycia oznacza, iż między małżonkami uległy kumulatywnie zerwaniu więź emocjonalna, fizyczna i gospodarczo-majątkowa, natomiast trwałość oznacza, iż obiektywnie rzecz biorąc, brak jest widoków na odzyskanie

⁷⁰ M. Cimino, *op. cit.*

⁷¹ *Divorce and legal separation – Malta, op. cit.*

⁷² Art. 66D KC.

⁷³ Art. 56 KRO (Dz. U. z 2020 r., poz. 1359).

małżeńskiego i pojednanie⁷⁴. Jednocześnie zgodnie z wymogami polskiego ustawodawcy celem uzyskania rozwodu nie wystarczy spełnienie przesłanek pozytywnych, bowiem w tym samym czasie nie może ziścić się żadna z trzech przesłanek negatywnych, do których zalicza się względ na dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków, sprzeczność żądania rozwodu z zasadami współżycia społecznego, jak również żądanie zgłoszone przez małżonka wyłącznie winnego rozkładu pożycia, chyba że zgodę wyraża drugi małżonek lub za rozwodem w danym stanie faktycznym przemawiają zasady współżycia społecznego⁷⁵. Ponadto warto zaakcentować, iż zgodnie z treścią art. 57 KRO sąd co do zasady rozstrzyga o winie w rozkładzie pożycia, chyba że małżonkowie zgodnie zawnioskują o zaniechanie rozstrzygnięcia w tym zakresie⁷⁶. Na zakończenie warto zasygnalizować, iż zasadniczo – jak trafnie zauważają chociażby Kinga Flaga-Gieruszyńska i Andrzej Zieliński – dopuszczalność orzekania o rozwodzie małżonków tak naprawdę nie sprzeciwia się fundamentalnej zasadzie trwałości małżeństwa, a stanowi jedynie ściśle określony wyjątek od tej zasady, co *de facto* znajduje swoje uzewnętrznienie zarówno na gruncie polskiego, jak i maltańskiego prawa rodzinnego⁷⁷.

5. Podsumowanie

Konkludując, na podstawie przeprowadzonej analizy uregulowań maltańskich i polskich z zakresu prawa małżeńskiego można sformułować następujące wnioski końcowe:

- 1) Większość regulacji prawa polskiego w przedmiocie zawarcia małżeństwa występuje również na gruncie prawa maltańskiego. W istocie porządku prawne Malty oraz Polski mają wiele punktów wspólnych, niemniej jednak prawo maltańskie zawiera dodatkowe regulacje nieznanne prawu polskiemu, m.in. brak wymogu odmienności płci nupturientów, obowiązek ogłoszenia publicznych zapowiedzi przedmałżeńskich czy

⁷⁴ M. Krawczyk, *Pozytywne i negatywne przesłanki orzeczenia rozwodu w prawie cywilnym w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego i sądów powszechnych – zarys problematyki*, „Ius Matrimoniale” 2018, t. 29, nr 1, s. 52–53.

⁷⁵ Art. 56 § 2 i 3 KRO (Dz. U. z 2020 r., poz. 1359); K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *op. cit.*, s. 6–7.

⁷⁶ Art. 57 KRO (Dz. U. z 2020 r., poz. 1359).

⁷⁷ K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *op. cit.*, s. 6.

przewiduje możliwość wstąpienia z ważnych powodów w związek małżeński zarówno kobiety, jak i mężczyzny po ukończeniu 16. roku życia za zgodą przedstawiciela ustawowego lub sądu.

- 2) Zasadniczo przesłanki unieważnienia małżeństwa w analizowanych porządkach prawnych są ze sobą zbieżne, z tą jednak różnicą, iż maltański ustawodawca, jak się wydaje, uregulował je szerzej, wobec czego niektóre z nich nie występują w prawie polskim – np. naruszenie okresu wyczekiwania w kontekście obowiązku ogłoszenia zapowiedzi małżeńskich, występowanie impotencji czy odmówienie współżycia przez jednego z małżonków.
- 3) Największe rozbieżności między regulacjami maltańskiego i polskiego prawa rodzinnego uwidaczniają się natomiast na przykładzie problematyki ustania małżeństwa poprzez rozwód. Wydaje się, iż prawo maltańskie, mimo zauważalnej liberalizacji przepisów rozwodowych w ostatnich latach, wciąż pozostaje bardziej rygorystyczne niż prawo krajowe.
- 4) Maltańskie prawo rodzinne zaledwie na przestrzeni ostatniej dekady intensywnie ewoluowało i doznało daleko sięgających przeobrażeń. Generalnie rzecz biorąc, za przełomową chwilę, która rozpoczęła proces gruntownych zmian, uważa się wprowadzenie instytucji rozwodu do maltańskiego porządku prawnego, a następnie promulgację ustaw o związkach cywilnych i konkubinacie, jak również neutralizację instytucji małżeństwa pod względem płci. Bez wątplenia zmiany, jakie zaszły w maltańskim prawie rodzinnym, są odważnymi i interesującymi posunięciami, cechują się pewnego rodzaju oryginalnością oraz innowacyjnością, których zasadniczym celem jest zaspokojenie potrzeb i stworzenie odpowiedzi na aktualne oczekiwania niewielkiego społeczeństwa Malty.

Na zakończenie warto dla porównania podkreślić, iż w polskim systemie prawa nie uregulowano dotąd problematyki konkubinatu czy związków partnerskich, pomimo iż związki nieformalne cieszą się współcześnie coraz większą popularnością również z punktu widzenia społeczeństwa polskiego. Niestety, na skutek stagnacji kształtu polskiego prawa rodzinnego i braku implementacji odpowiednich rozwiązań normatywnych, w praktyce pojawia się wiele rozmaitych problemów, których można by w dużej części uniknąć, wdrażając

odpowiednie działania, a tym samym zapewniając minimalny standard ochrony prawnej każdej jednostce.

6. Bibliografia

Literatura

- Andò B., Donlan S.P., Zammit D.E., „*A Happy Union*”? *Malta’s Legal Hybridity*, „Tulane European & Civil Law Forum” 2012, t. 27.
- Andò B., *The Mélange of Innovation and Tradition in Maltese Law: The Essence of the Maltese Mix?* „Potchefstroom Electronic Law Journal/Potchefstroomse Elektroniese Regsblad” 2012, t. 15, nr 3.
- Andrzejewski A., Smyczyński T., *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, C.H. Beck, Warszawa 2020.
- Aquilina K., *Rethinking Maltese Legal Hybridity: A Chimeric Illusion or a Healthy Grafted European Law Mix?* „Journal of Civil Law Studies” 2011, t. 4, nr 2.
- Bagan-Kurluta K., *Zawieranie małżeństw przez cudzoziemców. Uwagi na temat zmiany ustawy o aktach stanu cywilnego*, „Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały” 2015, nr 1.
- Bonnici U.M., *Introduction to comparative law*, Malta University Press, Msida 2004.
- Farrugia R., *International Marriage and Divorce Regulation and Recognition in Malta*, „Family Law Quarterly” 1995, t. 29, nr 3.
- Flaga-Gieruszyńska K., Zieliński A., *Rozwód. Materialnoprawne podstawy rozvodu oraz postępowanie odrębne w sprawie o rozwód. Komentarz praktyczny wraz z wzorami pism procesowych*, C.H. Beck, Warszawa 2020.
- Frowal-Dolata K., *Przyczyny unieważnienia małżeństwa w polskim prawie rodzinnym oraz w wybranych państwach UE*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego” 2013, t. 11.
- Gajda J., Winiarz J., *Prawo rodzinne*, LexisNexis, Warszawa 2001.
- Galea P.J., *A brief overview of Malta, a roman-civil law country, with common law adoption as rules of civil evidence*, „Digital Evidence and Electronic Signature Law Review” 2008, t. 5.
- Goettel M., *Okoliczności wyłączające zawarcie małżeństwa (przeszkody małżeńskie) w polskim prawie rodzinnym – ujęcie materialnoprawne* [w:]

- Zawieranie małżeństwa w różnych systemach prawnych, religiach i kulturach*, red. R. Sztymiler, Wydawnictwo UWM, Olsztyn 2009.
- Ignatowicz J., Nazar M., *Prawo rodzinne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010.
- Jędrejek G., *MERITUM Prawo rodzinne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
- Kamińska A.G., *Własność w prawie włoskim i maltańskim. Aspekty konstytucyjne*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2020.
- Kosek M., *Ochrona małżeństwa i rodziny we włoskim prawie rozwodowym*, „Prawo w Działaniu. Sprawy Cywilne” 2021, nr 46.
- Krawczyk M., *Pozytywne i negatywne przesłanki orzeczenia rozwodu w prawie cywilnym w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego i sądów powszechnych – zarys problematyki*, „Ius Matrimoniale” 2018, t. 29, nr 1
- Łukasiewicz J.M., Łukasiewicz R., *Prawo rodzinne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2021.
- Łukasiewicz J.M., Orłowska Z., *Formalno-prawne obowiązki nupturienta wynikające z treści art. 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego [w:] Jak przygotować do małżeństwa?* red. J. Krzywkowska, R. Sztymiler, Katedra Prawa Kanonicznego i Wyznaniowego UWM, Olsztyn 2013.
- Mazurkiewicz P., *Przesłanki zawarcia małżeństwa w prawie polskim i francuskim: analiza semantyczno-składniowa*, „Comparative Legilinguistics” 2015, nr 21.
- Nowicka A., *Warunki zawarcia małżeństwa w formie wyznaniowej o skutkach cywilnych przewidzianych w prawie polskim*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie. Zeszyty Studenckie” 2009, nr 3.
- Pace R., *Growing Secularisation in a Catholic Society: The Divorce Referendum of 28 May 2011 in Malta*, „South European Society and Politics” 2012, t. 17, nr 4.
- Piasecki K., *Prawo małżeńskie*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011.
- Sammut I., *Introduction –The Maltese Legal System and the EU [w:] The Implementation and Enforcement of European Union Law in Small Member States*, red. I. Sammut, J. Agranovska, Palgrave Macmillan, London 2021.
- Stasiak M., *Zawarcie małżeństwa w formie cywilnej i konkordatowej*, „Studenckie Zeszyty Naukowe” 2003, nr 10.
- Strzebinczyk J.F., *Prawo rodzinne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1359).
- Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. Prawo o aktach stanu cywilnego (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 709).
- Chapter 255 Marriage Act, <https://legislation.mt/eli/cap/255/eng> (dostęp: 20.06.2022 r.).
- Chapter 16 Civil Code, <https://legislation.mt/eli/cap/16/eng/pdf> (dostęp: 28.06.2022 r.).
- Chapter 530 Civil Unions Act, <https://legislation.mt/eli/cap/530/eng/pdf> (dostęp: 25.06.2022 r.).
- Chapter 614 Cohabitation Act, <https://legislation.mt/eli/cap/614/eng> (dostęp: 18.06.2022 r.).
- Chapter 571 Cohabitation Act Repealed by Act XXVII of 2020, <https://legislation.mt/eli/cap/571/eng/pdf> (dostęp: 25.06.2022 r.).
- Marriage act and other laws (amendment) act, (ACT No. XXIII of 2017), <https://legislation.mt/eli/act/2017/23/eng/pdf> (dostęp: 25.06.2022 r.).
- Act XXV of 2021 – Civil Code and Act XIV of 2011 (Amendment) Act, <https://legislation.mt/eli/act/2021/25/eng> (dostęp: 29.06.2022 r.).
- Commencement Notice of Minister for European Affairs and Equality, <https://legislation.mt/eli/ln/2017/212/eng/pdf> (dostęp: 25.06.2022 r.).

Źródła internetowe

- Barresi V., *Malta, sì al matrimonio anche alle coppie gay: voto storico nell'isola cattolica*, https://www.repubblica.it/esteri/2017/07/13/news/malta_dice_si_alle_nozze_gay_voto_storico_nell_isola_cattolica-170703948/ (dostęp: 1.07.2022 r.).
- Bartman K., *Unia dokręca śrubę „maltańskim piratom”. Koniec rajy podatkowego dla Polaków*, <https://www.money.pl/podatki/unia-dokrecasrube-maltanskim-piratom-koniec-raju-podatkowego-dla-polakow-6690185606609536a.html> (dostęp: 20.06.2022 r.).
- Bisazza A.M., *Family Laws and Regulations Malta 2022*, <https://iclg.com/practice-areas/family-laws-and-regulations/malta> (dostęp: 29.06.2022 r.).

- Cimino M., *Recent Amendments with regards to divorce laws in Malta*, <https://novo.legal/recent-amendments-with-regards-to-divorce-laws-in-malta/> (dostęp: 28.06.2022 r.).
- Cohabitation Act Overview – Your rights and obligations*, <https://smmgroup.com.mt/publications/cohabitation-act-overview-your-rights-and-obligations/> (dostęp: 20.06.2022 r.).
- Cohabitation Act*, IURIS, <http://iurismalta.com/cohabitation-act/> (dostęp: 18.06.2022 r.).
- Divorce and legal separation – Malta*, E-Justice European, https://e-justice.europa.eu/content_divorce-45-mt-maximizeMS_EJN-en.do?member=1 (dostęp: 25.06.2022 r.).
- Malta legalises same-sex marriage, as parliament votes in favour of marriage equality bill*, <https://www.maltatoday.com.mt/news/national/78874/malta-legalises-samesex-marriage-as-parliament-votes-in-favour-of-marriage-equality-bill#.YrbvL0bP25d> (dostęp: 1.07.2022 r.).
- Marriage, Civil Union and Cohabitation – Legal Unions in Malta*, Family Law Malta, <https://family-law.com.mt/relationships/marriage-civil-unions-and-cohabitation> (dostęp: 25.06.2022 r.).
- Merciecia R., *The New And Improved Cohabitation Act*, <https://abalegal.eu/the-new-and-improved-cohabitation-act/> (dostęp: 25.06.2022 r.).
- Mierwiński R., *Malta przestanie być rajem podatkowym*, <https://mycompagnypolska.pl/artykul/malta-przestanie-byc-rajem-podatkowym/7713> (dostęp: 20.06.2022 r.).
- Mifsud M., *Divorce in Malta*, <https://expatriatelaw.com/where-to-divorce/divorce-where-you-live/expat-divorce-in-malta/> (dostęp: 29.06.2022 r.).
- New Cohabitation Law in Malta*, <https://www.lexpractis.com/publications/new-cohabitation-law/> (dostęp: 25.06.2022 r.).
- Property consequences of registered partnerships*, E-Justice European, https://ejustice.europa.eu/36687/EN/property_consequences_of_registered_partnerships?MALTA&member=1 (dostęp: 25.06.2022 r.).
- Same Sex Marriages in Malta*, <https://family-law.com.mt/relationships/same-sex-marriages> (dostęp: 2.07.2022 r.).
- Sammut I., *Evidence in Civil Law – Malta*, https://www.pf.um.si/site/assets/files/3223/evidence_in_civil_law_-_malta.pdf (dostęp: 24.06.2022 r.).
- Sansone K., *The watershed moment when Malta voted to introduce divorce*, 28 May 2018, <https://www.maltatoday.com.mt/news/national/87148/>

the_watershed_moment_when_malta_voted_to_introduce_divorce#.Yrws60bP25d (dostęp: 29.06.2022 r.).

Scharrock D., *Malta votes yes to legalising divorce*, Sun 29 May 2011, <https://www.theguardian.com/world/2011/may/29/malta-votes-yes-legalising-divorce> (dostęp: 29.06.2022 r.).

Selected issues of marriage, divorce and annulment of marriages under Maltese and Polish law – a comparative legal perspective

Summary: The main aim of this paper is to provide some basic insights and knowledge about the shape of Maltese family law in order to fill, at least to a small extent, the gap caused by the lack of comparative studies in this area. Following on from this, a selection of Maltese family laws are characterised, particularly with regard to the institution of marriage in civil form, and in particular the problems of its celebration, dissolution and annulment. Moreover, in order to provide a complete overview of Maltese normative solutions, other models of cohabitation of couples regulated by the law, which constitute an interesting alternative to the institution of marriage, are briefly presented. The discussion ends with conclusions drawn on the basis of a comparative analysis of Maltese and Polish law in order to present the main similarities and differences between the discussed legal systems.

Keywords: marriage, divorce, family law, legal comparativism, Maltese law.

Tytuł rozdziału i streszczenie w języku angielskim w tłumaczeniu własnym Autora.

Przekład autorski na język polski aktów prawnych w języku obcym.